

Václav KÚDELA, František KOCOUREK, Martin BÁRNET
a kol.

ČESKÉ A ANGLICKÉ NÁZVY CHOROB A ŠKŮDCŮ ROSTLIN
CZECH AND ENGLISH NAMES OF PLANT DISEASES AND PESTS

Česká akademie zemědělských věd
Odbor rostlinolékařství

PRAHA 2012

Publikace obsahuje české názvy chorob a škůdců rostlin, které byly dne 18. 11. 2010 schváleny plénem Odboru rostlinolékařství České akademie zemědělských věd jako závazné pro používání v českých vědeckých a odborných publikacích.

© Václav KÚDELA, František KOCOUREK, Martin BÁRNET a kol.
ISBN 978-80-905080-4-0

Koordinátoři – Editors

prof. Ing. Václav **Kúdela**, DrSc.
prof. RNDr. Ing. František **Kocourek**, CSc.
Ing. Martin **Bárnet**, Ph.D.

Garanti za zpracování názvů poruch zdraví u jednotlivých druhů rostlin *Guarantors for treating of malfunction names in particular plant species*

Ing. Petr **Ackermann**, CSc. (ovocné druhy, réva)
doc. Ing. Bohumil **Cagaš**, CSc. (pícní a travníkové trávy)
Ing. Ervín **Hausvater**, CSc. (lilek brambor)
Ing. Ivan **Konečný**, CSc. (cukrovka a krmná řepa)
RNDr. Jan **Nedělník**, Ph.D. (jeteloviny)
Ing. Jaroslav **Rod**, CSc. (zeleninové druhy)
Ing. Petr **Svoboda**, CSc. (chmel)
doc. Ing. Ivana **Šafránková**, Ph.D. (okrasné rostliny)
Ing. Prokop **Šmirous**, CSc.
(luskoviny, přadné rostliny, řepka olejka, hořčice, mák, kmín)
Ing. Marie **Váňová**, CSc. (obilniny)
prof. Ing. Karel **Veverka**, DrSc. (slunečnice)

Autoři – Authors

Ing. Petr **Ackermann**, CSc. (ovocné druhy, réva)
doc. Ing. Dr. Jaroslav **Benada**, CSc. (obilniny)
Ing. Jakub **Beránek**, Ph.D. (okrasné rostliny)
Ing. Petr **Dědič**, CSc. (lilek brambor)
doc. Ing. Bohumír **Cagaš**, CSc. (pícní a travníkové trávy)
Ing. Ervín **Hausvater**, CSc. (lilek brambor)
Ing. Kamil **Holý**, Ph.D. (zeleninové druhy)
prof. RNDr. Ing. František **Kocourek**, CSc.
(obilniny, lilek brambor, zeleninové druhy, ovocné druhy)
Ing. Ivan **Konečný**, CSc. (cukrovka a krmná řepa)
prof. Ing. Václav **Kúdela**, DrSc. (obilniny, zeleninové druhy)
RNDr. Jan **Nedělník**, Ph.D. (jeteloviny)
Mgr. Eliška **Ondráčková**
(luskoviny, přadné rostliny, řepka olejka, hořčice, mák, kmín)
RNDr. Michal **Ondřej**, CSc.
(luskoviny, přadné rostliny, řepka olejka, hořčice, mák, kmín)
RNDr. Oldřich **Pultar**, CSc. (zeleninové druhy, ovocné druhy)
doc. Ing. Vlastimil **Rasoča**, CSc. (lilek brambor)
Ing. Jaroslav **Rod**, CSc. (zeleninové druhy)
doc. Ing. Jiří **Rotrekl**, CSc. (jeteloviny)
Ing. Marek **Seidenglanz**
(luskoviny, přadné rostliny, řepka olejka, hořčice, mák, kmín)
prof. Ing. Radovan **Pokorný**, Ph.D. (jeteloviny)
doc. Ing. Jaroslav **Polák**, DrSc.
(luskoviny, přadné rostliny, řepka olejka, hořčice, mák, kmín, chmel)

Ing. Petr **Svoboda**, CSc. (chmel)
doc. Ing. Ivana **Šafránková**, Ph.D. (okrasné rostliny)
Ing. Prokop **Šmirous**, CSc.
(luskoviny, přadné rostliny, řepka olejka, hořčice, mák, kmín)
RNDr. Jindra **Štolcová** (hostitelské rostliny)
Ing. Marie **Váňová**, CSc. (obilniny)
prof. Ing. Karel **Veverka**, DrSc. (slunečnice)
Ing. Josef **Vacke**, CSc. (obilniny)

Lektoři – Referees

Ing. Miroslav **Lánský** (ovocné druhy)
Ing. Josef **Mertelík**, CSc. (okrasné rostliny)
doc. Ing. Evženie **Prokinová**, CSc. (zeleninové druhy, slunečnice)
Ing. Jaroslav **Rod**, CSc.
(luskoviny, přadné rostliny, řepka olejka, hořčice, mák, kmín)
doc. Ing. Jiří **Rotrekl**, CSc. (obilniny)
Ing. Jitka **Stará**, Ph.D. (ovocné druhy)
Ing. Gašpar **Vanek**, CSc. (réva)
prof. Ing. Karel **Veverka**, DrSc.
(jeteloviny, pícní a travníkové trávy, chmel, cukrovka a krmná řepa)
doc. RNDr. Josef **Šedivý**, DrSc. (obilniny, zeleninové druhy)
Ing. Bohumil **Vokál**, CSc. (lilek brambor)

OBSAH

Předmluva (*J. Nedělník*)
Předmluva editorů
Informace pro uživatele

ČÁST PRVNÍ

STANDARDIZACE ČESKÝCH OBECNÝCH NÁZVŮ CHOROB ROSTLIN17

Význam a historický vývoj českého názvosloví chorob rostlin (*V. Kůdela*)

Pravidla pro revizi, tvorbu, kodifikaci a používání českých názvů chorob, poruch a poškození rostlin (*V. Kůdela*)

Kritické poznámky k některým nově navrženým českým názvům chorob rostlin (*V. Kůdela*)

Literatura

ČÁST DRUHÁ

CHOROBY A ŠKŮDCI ROSTLIN PODLE PLODIN29

I. POLNÍ PLODINY31

A	Obilniny, píce a trávnickové trávy31
A1	Pšenice
A2	Žito
A3	Ječmen
A4	Oves
A5	Kukuřice
A7	Kostřava
A8	Lipnice
A9	Srha
A10	Pohánka
A11	Jílek
A12	Sveřep
A13	Ovsík
A14	Metlice
A15	Trojštět
A16	Medyněk
A17	Psineček
A18	Psárka
A19	Bojínek
A20	Bér
B	Luskoviny48
B01	Hrách
B02	Fazol
B03	Čočka
B04	Bob
B05	Víkev
B06	Sója
B07	Lupina
C	Olejniny56
C01	Řepka
C02	Hořčice
C03	Mák
C04	Slunečnice
D	Prádné rostliny60
D01	Len
D02	Konopí
E	Okopaniny 62
E01	Brambor

E02	Cukrovka a krmná řepa
F	Jeteloviny68
F01	Vojtěška
F02	Jetel
G	Kořeninové rostliny71
G01	Kmín

II. ZELENINOVÉ DRUHY73

HP	Polyfágní druhy škůdců zeleninových druhů73
H	Merlíkovité73
H01	Špenát
CH	Rdesnovité.....74
CH01	Reveň
I	Dýňovité74
I01	Meloun vodní
I02	Okurka
I03	Meloun cukrový
I04	Dýně
J	Brukvovité 76
J01	Křen
J02	Vodnice
J03	Kapusta růžičková
J04	Kapusta kadeřavá
J05	Kedluben
J06	Květák
J07	Brokolice
J08	Zelí hlávkové
J09	Kapusta hlávková
J10	Zelí pekingské
J11	Tuřín
J12	Ředkev
K	Mířkovité78
K01	Celer bulvový
K01	Celer naťový
K01	Celer řapíkatý
K02	Petržel
K03	Pastinák
K04	Mrkev

L	Kozlíkovité	79	Z007	Ostrožka
	L01 Kozlíček		Z009	Sasanka
M	Lilkovité	80	Z011	Fikus
	M01 Lilek		Z013	Šater
	M02 Rajče		Z014	Hvozdík
	M03 Paprika		Z016	Nevadlec
N	Čekankovité	82	Z017	Laskavec
	N01 Čekanka		Z019	Limonka
	N02 Černý kořen		Z020	Suchobýl
	N03 Salát		Z022	Maceška
O	Česnekovité.....	83	Z024	Begonie
	O01 Pažitka		Z026	Rododendron
	O02 Cibule zimní		Z027	Azalka
	O03 Cibule kuchyňská		Z029	Chejř
	O04 Česnek		Z030	Fiala
	O05 Pór		Z031	Tařicovka
P	Chřestovité	85	Z032	Štěničník
	P01 Chřest		Z034	Primule
			Z035	Brambořík
			Z037	Kaktusy
			Z039	Slézovka
			Z040	Topolovka
			Z042	Pryšec
			Z044	Kalanchoe
			Z046	Růže
			Z048	Hrachor
			Z049	Vlčí bob
			Z050	Fazol šarlatový
			Z052	Lokanka
			Z053	Zářivka
			Z054	Fuchsie
			Z056	Pelargonie
			Z058	Lichořeřišnice
			Z060	Netýkavka
			Z062	Žumen
			Z064	Břečťan
			Z066	Hlaváč
			Z068	Eustoma
			Z070	Bouvardie
			Z072	Plamenka
			Z074	Užanka
			Z075	Pomněnka
			Z077	Petúnie
			Z079	Hledík
			Z081	Afelandra
			Z083	Gloxinie
			Z084	Křivůtka
			Z086	Šalvěj
			Z087	Bazalka
			Z089	Zvonek
			Z091	Verbena
			Z093	Lobelka
			Z095	Nestařec
			Z096	Všelicha
			Z097	Sedmikráska
			Z098	Astra
			Z099	Smil
			Z100	Slaměnka
III. OVOCNÉ DRUHY.....87				
Q	Jabloňovité	87		
	Q01 Jablň			
	Q02 Hrušeň			
	Q03 Kdouloň			
	Q04 Jeřáb			
	Q05 Mišpule			
R	Mandloňovité	98		
	R01 Třešeň			
	R02 Višeň			
	R03 Slivoň			
	R04 Meruňka			
	R05 Broskvoň			
	R06 Mandloň			
S	Ořešákovité a lískovité.....	111		
	S01 Ořešák			
	S02 Líska			
T	Bukovité	113		
	T01 Kaštanovník			
U	Srstkovité	113		
	U01 Rybíz			
	U02 Angrešt			
V	Vřesovcovité	116		
	V01 Borůvka			
W	Růžovité	117		
	W01 Maliník			
	W02 Ostružiník			
	W03 Jahodník			
X	Révovité	123		
	X01 Réva			
IV. AROMATICKÉ SPECIÁLNÍ PLODINY...129				
Y	Y01 Chmel			
V. OKRASNÉ ROSTLINY.....131				
Z	Z002 Leknín			
	Z003 Stulík			
	Z005 Čemeřice			
	Z006 Oměj			

Z101	Smilek	Z132	Sansevieria
Z102	Třapatka	Z134	Alstroemérie
Z103	Gerbera	Z136	Hyacint
Z104	Slunečnice plnokvětá	Z138	Sněženka
Z105	Krásenka	Z139	Narcis
Z106	Ostálka	Z140	Krvokvět
Z107	Krásnoočko	Z141	Hvězdník
Z108	Jiřinka	Z142	Nerine
Z109	Kokarda	Z144	Kosatec
Z110	Aksamitník	Z145	Krokus
Z111	Heřmánkovec	Z146	Mečík
Z112	Chryzantéma	Z147	Montbrécie
Z113	Řimbaba	Z148	Frézie
Z114	Kopretinovec	Z149	Orchideje
Z115	Cinerárie	Z155	Strelicie
Z116	Měsíček	Z157	Maranta
Z117	Chřpa	Z158	Kalatea
Z119	Ocún	Z160	Dosna
Z121	Tulipán	Z162	Šáchor
Z122	Řebčík	Z164	Filodendron
Z123	Lilie	Z165	Toulitka
Z125	Konvalinka	Z166	Kala
Z127	Česnek (okrasný)	Z167	Syngónium
Z129	Asparágus	Z169	Palmy
Z131	Juka		

ČÁST TŘETÍ

REJSTRÍKY 195

Rejstřík vědeckých názvů hostitelských rostlin, patogenů a škůdců	197
Rejstřík českých názvů hostitelských rostlin, chorob a škůdců	217
Rejstřík anglických názvů hostitelských rostlin, chorob a škůdců	243

CONTENTS

Preface* (*J. Nedělník*)

Preface of Editors*

User's Guide

PART THE FIRST

STANDARDIZATION OF COMMON CZECH NAMES FOR PLANT DISEASES17

An importance and the historical development of Czech plant disease nomenclature* (*V. Kůdela*)

Rules for revision, formation, codification and the using of Czech names of plant diseases, disorders and injuries* (*V. Kůdela*)

Critical remarks on some newly proposed Czech plant disease names* (*V. Kůdela*)

Bibliography

PART THE SECOND

PLANT DISEASES AND PESTS ARRANGED ACCORDING TO THE CROPS OR OTHER PLANTS TO BE PROTECTED29

I. FIELD CROPS31

A Cereals, Forage and Lawn Grasses....31

A1 Wheat

A2 Rye

A3 Barley

A4 Oat

A5 Corn (Maize)

A7 Fescue

A8 Meadow Grasss

A9 Orchard Grass

A10 Dog's Tail

A11 Ryegrass

A12 Rescue Grass

A13 Oatgrass

A14 Hairgrass

A15 Yellow oat

A16 Velvetgrass

A17 Bentgrass

A18 Meadow Foxtail

A19 Timothy

A20 Italian Millet

B Legumes48

B01 Pea

B02 Bean

B03 Lentil

B04 Faba Bean

B05 Common Wetch

B06 Soya Bean

B07 Lupin

C Oil Bearing Plants56

C01 Rape (Cole)

C02 White Mustard

C03 Opium Poppy

C04 Sunflower

D Fibre Plants60

D01 Flax

D02 Hemp

E Root crops62

E01 Potato

E02 Sugar Beet and Fodder Beet

F Fodder Crops.....68

F01 Alfalfa (Lucern)

F01 Clover

G Aromatic plants.....71

G01 Caraway

II. VEGETABLE SPECIES73

HP Polyphagous pests of vegetable species73

H Chenopodiaceae73

H01 Spinach

CH Polygonaceae74

CH01 Rhubarb

I Cucurbitaceae.....74

I01 Water Melon

I02 Cucumber

I03 Muskmelon

I04 Cucurbit

J Brassicaceae.....76

J01 Horseradish

J02 Turnip

J03 Brussels Sprouts

J04 Borecole

J05 Kohlrabi

J06 Cauliflower

J07 Broccoli

J08 Cabbage

J09 Savoy cabbage

J10 Celery cabbage

J11 Rutabaga

J12 Radish

K Apiaceae78

K01 Celeriac

K01 Leaf Celery

K01 Celery

K02 Parsley

K03 Parsnip

K04 Carrot

L Valerianaceae79

L01 Common Corn Salad

M	Solanaceae.....	80	Z011	Fig tree
	M01 Eggplant		Z013	Gypsophila
	M02 Tomato		Z014	Carnation
	M03 Pepper		Z016	Cockscomb
N	Cichoriaceae.....	82	Z017	Amaranthus
	N01 Chicory		Z019	Limonium
	N02 Black Salsify		Z020	Goniolimon
	N03 Lettuce		Z022	Pansy Violet
O	Alliaceae	83	Z024	Begonia
	O01 Chives		Z026	Rhododendron
	O02 Welsh Onion		Z027	Azalea
	O03 Onion		Z029	Cheiranthus
	O04 Garlic		Z030	Matthiola
	O05 Leek		Z031	Lobularia
P	Asparagaceae	85	Z032	Candytuft
	P01 Asparagus		Z034	Primula
			Z035	Cyclamen
			Z037	Cactuses
			Z039	Malope
			Z040	Alcea
			Z042	Euphorbia
			Z044	Kalanchoe
			Z046	Rose
			Z048	Lathyrus
			Z049	Lupine
			Z050	Phaseolus
			Z052	Clarkia
			Z053	Godetia
			Z054	Fuchsia
			Z056	Pelargonium
			Z058	Tropaeolum
			Z060	Impatiens
			Z062	Cissus
			Z064	Ivy
			Z066	Scabiosa
			Z068	Eustoma
			Z070	Bouvardia
			Z072	Phlox
			Z074	Cynoglossum
			Z075	Myosotis
			Z077	Petunia
			Z079	Snapdragon
			Z081	Aphelandra
			Z083	Gloxinia
			Z084	Achimenes
			Z086	Sage
			Z087	Basil
			Z089	Campanula
			Z091	Verbena
			Z093	Lobelia
			Z095	Ageratum
			Z096	Brachyscome
			Z097	Bellis
			Z098	Aster
			Z099	Helichrysum
			Z100	Ammobium
			Z101	Rhodanthe
			Z102	Rudbeckia
III. FRUIT TREE SPECIES.....87				
Q	Malaceae	87		
	Q01 Apple			
	Q02 Pear			
	Q03 Quince			
	Q04 Mountain Ash			
	Q05 Medlar			
R	Amigdalaceae.....	98		
	R01 Sweet Cherry			
	R02 Sour Cherry			
	R03 Plum			
	R04 Apricot			
	R05 Peach			
	R06 Almond			
S	Juglandaceae and Corylaceae	111		
	S01 Walnut			
	S02 Hazel			
T	Fagaceae	113		
	T01 Chestnut			
U	Grossulariaceae	113		
	U01 Currant			
	U02 Gooseberry			
V	Vaccininiaceae.....	116		
	V01 Blueberry			
W	Rosaceae	117		
	W01 Raspberry			
	W02 Blackberry			
	W03 Strawberry			
X	Vitaceae	123		
	X01 Grapevine			
IV. AROMATIC SPECIAL CROPS.....129				
Y	Y01 Hop			
V. ORNAMENTA PLANTS.....131				
Z	Z002 Water-Lily			
	Z003 Nuphar			
	Z005 Hellebore			
	Z006 Aconite			
	Z007 Larkspur			
	Z009 Anemone			

Z103	Gerbera	Z134	Alstroemeria
Z104	Sunflower (ornamental)	Z136	Hyacinth
Z105	Cosmos	Z138	Snowdrop
Z106	Zinnia	Z139	Daffodil
Z107	Coreopsis	Z140	Haemanthus
Z108	Dahlia	Z141	Hippeastrum
Z109	Gaillardia	Z142	Nerine
Z110	Tagetes	Z144	Iris
Z111	Tripleurospermum	Z145	Crocus
Z112	Chrysanthemum	Z146	Gladiolus
Z113	Pyrethrum	Z147	Crocasmia
Z114	Argyranthemum	Z148	Freesia
Z115	Senecio	Z149	Orchids
Z116	Calendula	Z155	Bird of Paradise
Z117	Amberboa	Z157	Maranta
Z119	Colchicum	Z158	Calathea
Z121	Tulip	Z160	Canna
Z122	Fritillary	Z162	Cyperus
Z123	Lily	Z164	Philodendron
Z125	Lily of the Valley	Z165	Anthurium
Z127	Flowering Onion	Z166	Calla
Z129	Asparagus	Z167	Syngonium
Z131	Yucca	Z169	Palms
Z132	Sansevieria		

PART THE THIRD

INDICES195

Indice of scientific names of host plants, pathogens and pests	197
Indice of Czech common names of host plants, diseases and pests	217
Indice of English common names of host plants, diseases and pest	243

* Only in Czech

PŘEDMLUVA

Vážení rostlinolékaři, vážení uživatelé této příručky,

začínáte listovat publikací České a anglické názvy chorob a škůdců rostlin. Dostává se vám do rukou výsledek dlouholeté práce širokého autorského a posuzovatelského kolektivu.

Publikace je jedním ze tří výstupů vedoucích k revizi českého rostlinolékařského názvosloví v souladu s mezinárodními standardy. Byť se může zdát v současné době internacionalizace vytváření specializované terminologie založené na národním jazyku za přežitek, domnívám se, že opak je pravdou. Cílem této publikace je vytvořit základ ustáleného českého názvosloví a vytvořit tak platformu do let budoucích, kdy zvláště u některých skupin původců chorob dochází na základě změn druhových jmen i k rychlé obměně anglických názvů chorob. Tato publikace, jak je uvedeno v úvodu, je výsledkem několikaletého úsilí autorského kolektivu a rozhodně nemá být a nebude publikací mrtvou. Bude samozřejmě docházet k její aktualizaci, ale jen doufám, že ne v ročních či dvouletých krocích, ale že byl vytvořen tak dobrý základ, který bude vyžadovat aktualizaci až ve střednědobém výhledu. Nechci opakovat fakta uvedená v následujícím slovu editorů, jen chci zdůraznit své přání, aby okamžikem zveřejnění začalo být toto názvosloví používáno odbornou i laickou veřejností.

Nyní bude následovat v tomto úvodním slově několik poděkování. První patří prof. Kůdelovi, bez jehož entuziasmu by nejen tato, ale i předchozí terminologické publikace těžko vznikly. Druhé poděkování patří všem autorům, recenzentům a kolegům, kteří se na zpracování obrovského množství položek podíleli. Je nutné poděkovat také Ministerstvu zemědělství a České fytopatologické společnosti nejen za verbální zájem projevený o tuto publikaci, ale i za finanční příspěvek umožňující vydání tohoto názvosloví. Závěrem si lze jen přát, aby názvosloví našlo cestu ke svým uživatelům a stalo se nedílnou součástí našich publikací a prezentací.

RNDr. Jan Nedělník, Ph.D.
předseda odboru rostlinolékařství ČAZV

Motto:

*Klademe si za cíl
„zavést pro choroby a škůdce správná označení“.
(Straňák, 1922)*

*„... naše názvoslovná práce (trvající více než 25 let) nepronikla všude, jak bychom si přáli.
Přijaté termíny nezachovávali ani někteří fytopatologové, kteří pro ně v komisi hlasovali.
Vznikaly nové názvy nebo přijaté názvy byly všelijak popleteny“.
(Smolák, 1950)*

Předkládáme rostlinolékařské a pěstitelské praxi i ostatní odborné veřejnosti publikaci **ČESKÉ A ANGLICKÉ NÁZVY CHOROB A ŠKŮDCŮ ROSTLIN**. Publikace má kromě rejstříků dvě části. V první části jsou zařazena Pravidla pro revizi, tvorbu, kodifikaci a používání českých názvů chorob, poruch a poškození rostlin spolu s pojednáním o významu a historickém vývoji českého názvosloví chorob. Připojena jsou stanoviska k nejčastěji se vyskytujícím výhradám k výsledkům revize českého názvosloví chorob. Druhá část obsahuje v tabulkové formě seznam jmen více než 3000 chorob a škůdců na 206 druzích rostlin. U většiny zařazených chorob a škůdců je připojeno označení stupně jejich škodlivosti či ekonomické významnosti ve středoevropských podmínkách

Kvantifikované údaje o škodlivosti jednotlivých chorob a škůdců jsou kvalifikovaným odhadem garantů za zpracování údajů u jednotlivých plodin. Lze z nich vyvodit rozdíly v ekonomickém významu konkrétních škodlivých agens u většiny zemědělských a okrasných rostlin na území České republiky na přelomu druhého a třetího tisíciletí. Lze doufat, že tyto údaje budou moci být využity i budoucími generacemi českých rostlinolékařů a biogeografů např. při studiu dlouhodobých změn ve spektru škodlivých agens rostlin.

Publikace je jedním ze tří dílčích výsledků dvanáctiletého úsilí odboru rostlinolékařství České akademie zemědělských věd (ORL ČAZV) o revizi českého rostlinolékařského názvosloví v souladu s mezinárodními standardy.

V letech 1998–2004 byla zpracována **ČESKO-ANGLICKÁ ROSTLINOLÉKAŘSKÁ TERMINOLOGIE CZECH-ENGLISH PLANT HEALTH TERMINOLOGY** obsahující definice či výklady více než 7100 hesel. Postupně byla hesla členěna podle tematických celků publikována v časopise *Plant Protection Science*. V roce 2007 tato obecná rostlinolékařská terminologie vyšla v plném rozsahu v knižní podobě v nakladatelství Academia, Praha. Zpracovaná hesla jsou zahrnuta do Terminologického slovníku výkladového zemědělského potravinářského, který je provozován Ústavem zemědělské ekonomiky a informací v Praze. V současné době obsahuje více než 25 tisíc hesel členěných do 11 oborů a je dostupný na webových stránkách Ústavu zemědělských a potravinářských informací (<http://www.agronavigator.cz/ts/>).

V roce 2002 byl v Agrospoji Praha publikován **SEZNAM ŠKODLIVÝCH ORGANISMŮ ROSTLIN LIST OF PESTS INJURIOUS TO PLANTS** (dále jen SEZNAM). Obsahuje přes 6600 vědeckých jmen fytovitů, viroidů, prokaryot, hub a houbám podobných organismů, živočišných škůdců (nematod, roztočů, hmyzu a obratlovců), plevelů a parazitických rostlin uspořádaných podle jejich taxonomického postavení. U živočišných škůdců a plevelů jsou zde uvedena i česká jména. Česká jména fytopatogenních organismů a virů v SEZNAMU chybí, neboť nejsou oficiální součástí rostlinolékařské terminologie. Na rozdíl od českých názvů plevelů a živočišných škůdců rostlin nemá smysl české názvosloví fytopatogenních mikroorganismů vytvářet. Naproti tomu vedle vědeckých názvů patogenů potřebujeme české názvy chorob rostlin. Názvy patogenů a názvy chorob nelze totiž ztotožňovat, jsou to dva zcela odlišné fenomény.

Význam obecných národních názvů pro choroby rostlin není oslaben ani sílíci internacionalizací odborného názvosloví. Obecné názvy pro choroby, poruchy a poškození rostlin jsou součástí slovní zásoby všech národních jazyků. K upevnění významu národních názvů chorob paradoxně přispívá i okolnost, že vědecké názvy patogenů jsou průběžně měněny, nezřídka velmi radikálně, v návaznosti na pokrok v poznání znaků a vlastností organismů a měnících se názorů na jejich klasifikaci v hierarchickém taxonomickém systému. A tak protiváhou měnícímu se vědeckému názvosloví fytopatogenních organismů jsou, či měly by být, ustálené národní obecné názvy chorob.

Pro každý obor je nezbytností periodická aktualizace odborného a vědeckého názvosloví. Revize českého názvosloví chorob, poruch a poškození, provedená u nás v letech 1998–2010, je však svým rozsahem i svými důsledky mimořádná. Dosud používané české názvy chorob a poruch rostlin vznikaly v průběhu posledních 150 let (od roku 1848). Nezřídka byly zvoleny nahodile a názvosloví jako celek nevytvářelo logický systém. Výsledkem dosavadního spontánního vývoje jsou vedle příhodných jmen i názvy nesprávně orientující, které spíše brání, než aby napomáhaly rozpoznání choroby a usnadňovaly vzájemné dorozumívání. Byla proto vypracována Pravidla pro revizi, tvorbu, kodifikaci a používání českého názvosloví chorob, poruch a poškození rostlin, která byla oficiálně schválena odborem rostlinolékařství ČAZV 29. 6. 2004.

Jako u většiny novot i navrhované změny v názvosloví chorob a poruch budou současníky zřejmě přijímány když ne odmítavě, tak zdrženlivě. Nepříjemnosti spojené se zaváděním revidovaného názvosloví ponese současná generace uživatelů názvosloví. Jsme však přesvědčeni, že přechodné potíže spojené se zaváděním revidovaných názvů budou následně vyváženy přednostmi schváleného uceleného logického názvoslovného systému.

V souladu se schválenými pravidly vstupuje revidované názvosloví v platnost zveřejněním v dostupném odborném zemědělském periodiku. Nové názvosloví je závazné pro časopisy a publikace vydávané pod záštitou odboru rostlinolékařství ČAZV. Věříme, že i ostatní odborná veřejnost bude toto názvosloví považovat za preferované, a to především pro jasně vymezený obsah pojmů, snadné a jednoznačné ztotožnění českých názvů s názvy používanými v mezinárodním styku. Bude to nejlepší příspěvek současné generace rostlinolékařů k plnění cíle uvedeného v mottu této předmluvy, který před 88 lety vytyčil doc. Dr. František Straňák, jeden ze zakladatelů československého rostlinolékařství.

V listopadu 2011

Editoři

INFORMACE PRO UŽIVATELE

1. Členění názvů v rámci jedné plodiny (skupiny plodin)

Seznamy chorob, poruch, poškození a škůdců (škodlivých činitelů) u jednotlivých plodin obsahují:

- české a anglické názvy infekčních chorob a vědecká jména jejich původců, české a anglické názvy poruch a poškození (neinfekčních chorob či abiotických chorob) a vědecké, české a anglické názvy živočišných škůdců, jejichž škodlivost je v středoevropském geografickém prostoru považovaná za natolik ekonomicky významnou, že se vůči nim uplatňují ochranná opatření;
- některé organismy a neinfekční choroby (abiotické poruchy a poškození), vůči nimž se ochrana běžně neprovádí. Do seznamu jsou včleněny proto, že jsou regulovanými organismy, viroidy nebo viry, nebo proto, že vyvolávají na rostlinách příznaky, jež je třeba pro potřeby cílené ochrany rostlin odlišit od příznaků způsobených organismy či patogeny ekonomicky závažnými;
- u každé choroby, abiotické poruchy, poškození a u každého živočišného škůdce je uveden hospodářský význam ve středoevropských podmínkách;
- u každé plodiny nebo skupiny plodin jsou přiřazeny rejstříky: vědeckých jmen organismů; českých jmen infekčních chorob, abiotických poruch, poškození a poranění (abiotikózy), živočišných škůdců; anglických jmen infekčních chorob, abiotických poruch a poškození a škůdců.

Jednotliví škodliví činitelé jsou u každé plodiny uváděni po skupinách v tomto pořadí: polyfágní druhy škůdců, abiotikózy, virózy, bakteriózy, mykózy, komplexní choroby, nematody, roztoči, hmyz a ostatní. Uvnitř skupiny jsou škodliví činitelé až na několik výjimek řazeni podle abecedy.

2. Značení položek

Položkou se rozumí: (a) údaje vztahující se ke konkrétní chorobě biotického původu, a to český a anglický název choroby, škodlivost choroby, vědecký název původce choroby, případně – jako je tomu u komplexní choroby – vědecký název původců choroby; (b) údaje vztahující se k abiotické poruše, poškození a poranění (abiotikóze), a to jednak český a anglický název abiotikózy, jednak její škodlivost; (c) údaje o živočišném škůdci, které zahrnují jeho český, anglický a vědecký název a škodlivost.

Každé položce je přidělen kód, který se skládá ze dvou skupin znaků. První skupina znaků (písmeno a dvě číslice) identifikuje hostitelskou rostlinu. Druhá skupina znaků (jedna až tři číslice uvedené za spojovací čárkou) slouží k identifikaci: choroby, abiotické poruchy nebo poškození; původce choroby nebo příčiny biotické poruchy nebo poškození; živočišného škůdce. Kódy (identifikační kódy) jsou využity v abecedních rejstřících k vyhledání položek.

Příklad:

A1-17 virová zakrslost pšenice *Wheat dwarf virus* (WDV) wheat dwarf virosis ▲▲

3. Označování stupně škodlivosti patogena, škůdce nebo abiotického agens (dále jen škodlivý činitel – ŠČ)

- = ŠČ se ve středoevropských podmínkách vyskytuje, ale ochrana se neprovádí; může být předmětem pozornosti buď proto, že tento ŠČ je potenciálně škodlivý, nebo je zaměnitelný s některými jinými ŠČ, kteří jsou hospodářsky významní;
- ▲ = málo významný: přímá ochrana se v jednotlivých letech provádí jen nepravidelně a v omezeném rozsahu; přímá ochrana se neprovádí, ale využívají se jiné metody regulace ŠČ (např. používání rezistentních odrůd);
- ▲▲ = významný: přímá nebo nepřímá ochrana se v jednotlivých letech provádí nepravidelně a obvykle na menším podílu celkové pěstitelské plochy;
- ▲▲▲ = velmi významný: přímá nebo nepřímá ochrana se v jednotlivých letech provádí většinou pravidelně, obvykle na více než pětině pěstitelské plochy.
- R = regulovaný organismus nebo virus a viroid (dříve označovaný jako fytokaranténní), na něhož se vztahují legislativní opatření a na území ČR (střední Evropy) se buď nevyskytuje, anebo je vysoká pravděpodobnost, že se vyskytne.
Poznámka: k znaku „R“ se může připojit symbol charakterizující stupeň škodlivosti.
- o = ŠČ se ve středoevropských podmínkách vyskytuje, ale pro kvantifikaci jeho škodlivosti chybí spolehlivé podklady.

Poznámky k označování stupně škodlivosti

(a) Značka škodlivosti se vždy vztahuje ke konkrétní položce. Není-li za značkou škodlivosti (●; ▲; ▲▲; ▲▲▲) žádný slovní doplněk či zkratka, znamená to, že stupeň škodlivosti se vztahuje na hostitelskou rostlinu nebo skupinu hostitelských rostlin, která/teré je/jsou součástí českého názvu choroby.

Příklad:

J-14	alternariová skvrnitost brukvovitých	<i>Alternaria brassicicola</i> (Schwein.) Wiltshire, 1947	Alternaria spot of brassics	▲; ▲▲▲ pekingské zelí
J-15		<i>Alternaria brassicae</i> (Berk.) Sacc., 1880		

Značky označující stupeň škodlivosti v tomto případě vypovídají o tom, že uvedený patogen vykazuje vůči brukvovitým druhům zeleniny málo významnou škodlivost (▲) s výjimkou pekingského zelí, u něhož je škodlivost velmi významná (▲▲▲).

(b) Jestliže se u jednoho druhu hostitele liší škodlivost podle způsobu místa pěstování (tj. např. na poli a ve skleníku) nebo podle účelu pěstování (tj. např. na přímý konzum nebo na semeno), je ke značce škodlivosti připojeno patřičné vysvětlení ve zkratce.

Příklad:

N03-6	plíseň salátu	<i>Bremia lactucae</i> Regel, 1843	downy mildew of lettuce	▲– <i>pol.</i> ; ▲▲– <i>rychl.</i>
-------	---------------	------------------------------------	----------------------------	------------------------------------

Značky označující stupeň škodlivosti v tomto případě znamenají, že u rychleného salátu je škodlivost patogena významná (▲▲–*rychl.*), zatímco u polního salátu méně významná (▲–*pol.*).

4. Vědecké názvy hostitelských rostlin, patogenů a živočišných škůdců

Vědecká jména hostitelských rostlin, patogenů a škůdců použitá v této publikaci jsou v souladu s těmito prameny:

Slavík B. et al. (1988–2004): Květena České republiky (9 dílů). Academia, Praha.

Fauquet C. M., Mayo M. A., Maniloff J., Desselberger U., Ball L. A. (eds) (2005): Virus Taxonomy. VIIIth Report of the International Committee on Taxonomy of Viruses. Elsevier Academic Press.

Bull C. T., De Boer S. H., Denny T. R., Firrao G., Fischer-Le Saux M., Saddler G. S., Scortichini M., Stead D. E., Takikawa Y. (2010): Comprehensive list of names of plant pathogenic bacteria, 1980–2007. *Journal of Plant Pathology* 92 (3): 551–592. Index fungorum. <http://www.indexfungorum.org/> (Retrieved 28. 11. 2010 – 21. 5. 2011)

5. Vědecká jména houbových patogenů

Pro některé houbové patogeny se používají dva právoplatné vědecké názvy. Týká se to tzv. pleomorfních hub, které se vyznačují tím, že ve svém životním cyklu mají (ve stejné nebo různé době) dvě sporotvorná stadia, pohlavní a nepohlavní. Pro pohlavní stadium se používá označení teleomorfa, zatímco nepohlavní stadium se nazývá anamorfa. Teleomorfní (pohlavní) stadium se vyskytuje v jedné formě, naproti tomu anamorfní (nepohlavní) stadium se v přírodě může vyskytovat v jedné nebo dokonce více formách. Pro jeden a tentýž druh organismu existují tedy dva binomické názvy.

Vývoj směřuje k tomu, aby jeden organismus ve všech jeho morfách (morfologických formách) měl jedno jméno, neboť jde o jednu genetickou entitu. Přednost se dává názvu teleomorfy před názvem anamorfy. V souladu s tímto trendem označujeme pleomorfní houbové patogeny nejdříve názvem teleomorfy a poté názvem anamorfy, přičemž název anamorfy je v hranatých závorkách. Název teleomorfy a anamorfy může mít několik synonym.

Příklad: *Venturia inaequalis* (Cooke) G. Winter, 1875 (teleom.)
[*Spilocaea pomi* Fr., 1819 (anam.)]

Lze očekávat, že výsledky molekulární biologie umožní, aby se v budoucnu u všech houbových organismů používal jen jeden název.

USER'S GUIDE

1. Arrangement of individual plant health malfunctions

The purpose of the book is to concentrate in one publication:

- (i) correct names of pests (i. e., pest in a broad sense) which cause plant health malfunction on particular host plants, i. e.,
 - Czech common names of plant diseases, disorders, injuries and animal pests;
 - scientific Latin names of non-cellular and cellular organisms which disrupt plant health;
 - correct English names of diseases, disorders, injuries and animal pests;
- (ii) quantitative estimation of amount of crop loss attributable to a particular causative agents on a specific host plants in conditions of the Central Europe.

2. Coding of entries

Each host plant is coded using letter and number, i. e. A1 = wheat; B1 = pea; X1 = grapevine, etc.

Within each host plant, individual plant health malfunctions are grouped according to the causal agent into such categories as abiotic diseases (disorders and abiotic injuries), virus diseases, bacterial diseases, fungal diseases, and animal pests.

Each health malfunction is coded using letter and number corresponding with (i) a code for host plant, i. e. for example A01 (for wheat), (ii) and code for individual health malfunction, i. e., for example 17, which corresponds with "wheat dwarf virosis". After the code for host plant, a hyphen is used before the number of individual malfunction.

Example:

A1-17 virová zakrsllost pšenice *Wheat dwarf virus* (WDV) wheat dwarf virosis ▲▲

3. Significance of plant health malfunctions (PHM) according to their prevalence, severity and losses in the conditions of Central Europe

- = unimportant, possible occurrence
- ▲ = negligible; occasional occurrence; sporadic attack (no-damage area); marginal damage
- ▲▲ = significant; main distribution but control measurements are needed only irregularly and in a smaller extent
- ▲▲▲ = very significant; permanent distribution; area of main or permanent damage; control measurements are needed nearly regularly, usually on more than one fifth of crop area
- R = a quarantine pest or a regulated non-quarantine pest

4. Scientific names of host plants, pathogens and animal pests

Scientific names of host plants, pathogens and animal pests were used in accordance with sources as follows:

Slavík B. et al. (1988–2004): *Květena České republiky* (9 dílů). Academia, Praha.

Fauquet C. M., Mayo M. A., Maniloff J., Desselberger U., Ball L. A. (eds) (2005): *Virus Taxonomy. VIIIth Report of the International Committee on Taxonomy of Viruses*. Elsevier Academic Press.

Bull C. T., De Boer S. H., Denny T. R., Firrao G., Fischer-Le Saux M., Saddler G. S., Scortichini M., Stead D. E., Takikawa Y. (2010): Comprehensive list of names of plant pathogenic bacteria, 1980–2007. *Journal of Plant Pathology* 92 (3): 551–592. Index fungorum. <http://www.indexfungorum.org/> (Retrieved 28. 11. 2010 – 21. 5. 2011)

ČÁST PRVNÍ

STANDARDIZACE ČESKÝCH OBECNÝCH NÁZVŮ CHOROB ROSTLIN

VÝZNAM A VÝVOJ ČESKÉHO NÁZVOSLOVÍ CHOROB ROSTLIN

České názvosloví chorob rostlin je důležitou součástí rostlinolékařského názvosloví – terminologie (Kůdela 1999). Termín je pojmenování pojmu v soustavě daného vědního nebo praktického oboru. K vlastnostem termínu patří: významová průzračnost, systémovost, ustálenost, jednoznačnost a přesnost, nosnost a mezinárodnost (Hauser 1980). Slouží k přesnému sdělování pojmů nejen mezi osobami shodné profese, ale mezi všemi zainteresovanými osobami různých povolání, bez ohledu na místo, vzdělání a dobu. Znalost odborného názvosloví je nezbytnou podmínkou pro osvojení a využití všech myšlenek, znalostí a zkušeností, které se ve všech oborech nashromáždily. Odborná terminologie je nezbytná pro výuku na odborných školách a pro překládání z jednoho jazyka do druhého. Shodně uspořádané a obsahově koordinované odborné názvosloví je předpokladem pro šíření informací a mezinárodní spolupráci.

Náplň rostlinolékařské terminologie

Rostlinolékařská terminologie je logicky vytvořený soubor názvů, které gramaticky správnou formou vyjadřují náplň pojmů u fytopatologie, aplikované zoologie, herbologie a ochrany rostlin proti abiotickým a biotickým stresorům narušujících zdravotní stav rostlin.

Kromě speciálních rostlinolékařských termínů jsou součástí rostlinolékařské terminologie i vědecké názvy původců chorob rostlin, škůdců živočišného původu a plevelů, tj. názvy systematických jednotek (taxonů), které jsou výsledkem klasifikace organismů a jejich uspořádání do hierarchického systému.

Podobně jako každé odborné názvosloví, i rostlinolékařská terminologie se opírá o jazykovědu, informatiku, logiku, gnoseologii a jednotlivé rostlinolékařské disciplíny. Prošla dlouhým historickým vývojem jak po stránce sémantické (významové stránce jazykových jednotek), tak i gramatické (mluvnické stavby). Zpracování, sjednocování, upřesňování a ustalování je kontinuální a nikdy nekončící proces. V návaznosti na nejnovější objevy a rozvoj technologií vzniká potřeba vytvářet i nové pojmy a nová pojmenování. Kromě toho staré termíny dříve obecně užívané získávají nový obsah a jsou nyní užívány odlišně, než bylo původně zamýšleno.

Internacionalizace odborné terminologie

Vliv latiny a řečtiny

Má-li být terminologie spolehlivým prostředkem k dorozumění, musí být tvorba termínů a jejich používání podřízena určitým pravidlům, která by byla mezinárodně závazná. Taková pravidla mají zabezpečit, aby termíny byly vytvářeny v rámci logického systému, aby byly významově srozumitelné a jednoznačné. Úsilí o internacionalizaci terminologie je dlouhodobým trendem, ale v posledních desetiletích je stále intenzivnější, a to jako průvodní jev probíhající globalizace, jehož výsledkem je ztráta významu národních ekonomik a korporací v tradičním pojetí.

Na konci starověku byla světovým jazykem latina. Spisovný latinský jazyk žil jako jazyk církevní a často i diplomatický až do konce 19. století. Návrat k latině a také řečtině je spjat s obdobím renesance (v 15. století až k počátkům 17. století), kdy nastal rovněž rozmach nejen lékařských, ale i matematických, přírodovědných (botaniky, zoologie), a také technických oborů (optiky aj.). Latina a řečtina se staly základem botanického a zoologického názvosloví.

Klasické jazyky (latina a řečtina) jsou vhodné k tvoření mezinárodních termínů (tj. termínů užívaných většinou kulturních národů v přibližně stejné grafické podobě a stejným významem) právě proto, že jde o jazyky mrtvé (Poštolková et al. 1983).

Živé národní jazyky v odborné terminologii

Osvícenectví v 17. a 18. století přineslo demokratizaci vzdělanosti v tom, že spisovnou latinu postupně nahrazovalo živými jazyky. U nás to byla hlavně němčina (méně francouzština). Přechod od latiny k němčině se však stal následně i úvodem k vytvoření spisovné češtiny (Hauser 1980). Čeština postupně pronikla do všech oblastí, což souviselo také s růstem hospodářské a politické moci českého obyvatelstva na řízení Čech, Moravy a Slezska v 70. a 80. letech 19. století a vrcholilo vznikem Československa v roce 1918.

Neustále vzrůstající intenzita mezinárodních styků ve všech oborech lidské činnosti, narůstající informační zdroje a celosvětová propojenost informačních sítí, to vše vede v současnosti k posilování internacionalizace odborného názvosloví. Výhody používání mezinárodní terminologie převažují nad nevýhodami. Odklon od termínů tvořených slovy z českých (obecně z národních) základů se může negativně projevit v tom, že může komplikovat porozumění při popularizaci oboru a výuce na nižších stupních škol.

V našich podmínkách se internacionalizace názvosloví projevuje postupným omezováním názvotvorného základu zděděného z dob českého národního obrození, kdy převládala snaha dokázat sobě i světu, že čeština má schopnost vyjádřit každý pojem českým názvem. Silící trend k internacionalizaci lze nejlépe doložit u chemického názvosloví. České názvy prvků se nahrazují adaptovanými názvy latinskými. Dokonce i důmyslné české názvosloví chemických sloučenin vyjadřující valenci jejich prvků se někdy nahrazuje mezinárodním systémem (Poštolková et al. 1983).

Dominující role angličtiny

Od druhé světové války je stále patrnější, že úlohu, kterou v mezinárodním styku sehrávala ve středověku až do doby osvícenectví 17. a 18. století, přejímá angličtina. Ve všech překladech, a to nejen ve vědě a technologii, ale i dopravě, mezinárodním obchodě, sportu a zábavě získává angličtina dominantní postavení, což se čím dále výrazněji projevuje i v odborném názvosloví všech oborů, včetně rostlinolékařství.

Vědecké versus národní české názvosloví fytopatogenních a fytofágních organismů?

Podporu internacionalizace rostlinolékařského názvosloví nelze chápat jako jednoznačně cílenou snahu o vymýcení nebo omezení významu obecných národních názvů pro choroby rostlin, živočišné škůdce a plevele. Při posuzování toho, v kterých případech je národní názvosloví potřebné či nezbytné a kdy je nutné a účelné používat pouze vědecké názvosloví, je žádoucí uplatňovat diferencovaný přístup.

Účelnost národních názvů pro rostliny a živočichy, které jsou běžnou a zároveň dobře postřehnutelnou součástí naší flóry a fauny, nelze zpochybňovat. Péče o české názvy živočichů je v náplni práce našich zoologů, názvosloví hostitelských rostlin plevelů a hub je v kompetenci botaniků. Čeští rostlinolékaři jsou více méně pasivními uživateli českého zoologického a botanického názvosloví.

Zcela odlišný by měl být přístup k používání českých názvů pro původce chorob. Pro některé houbové původce chorob rostlin byly v minulosti vytvořeny české dvouslovné názvy podle všeobecných zásad, které se začaly používat od 19. století v českém botanickém názvosloví. Pokusy o zavádění českých binominálních názvů pro mikroskopické houby a další nebuněčné a buněčné mikroskopické organismy jsou však přijímány se skepsí.

Kúdela (1999) shromáždil argumenty na podporu názorů, že v souvislosti s připravovanou revizí českého rostlinolékařského názvosloví není pragmatické věnovat čas a úsilí revizi existujících českých názvů fytopatogenních organismů a vytváření názvů nových, snad s výjimkou českých jmen fytopatologicky významných dřevokazných hub. Pokud jsou však některá česká jména fytopatogenních organismů již zažitá a nejsou překážkou pro pochopení „pojmenovávaného předmětu objektivní reality“, nelze jejich používání v běžném jazyce bránit.

Shrnutí, v odborných textech by se měly používat pouze platné vědecké názvy patogenů. Není však racionální, aby fytopatologové vytvářeli a pečovali o systém českého názvosloví pro virové, bakteriální a houbové fytopatogeny. Naproti tomu čeští fytopatologové jsou nezastupitelní při tvorbě a zavádění českého názvosloví chorob rostlin.

Význam českého názvosloví chorob

Obecné názvy pro choroby rostlin jsou součástí slovní zásoby ve všech jazycích. Vznikaly spontánně jako nezbytný prostředek k popisu jevů pozorovaných v přírodě, k vzájemnému dorozumívání mezi fytopatology i mezi pěstiteli a rostlinolékaři. Umožňují vyhnout se používání vědeckých názvů patogenů spjatých s určitou chorobou.

Význam obecných národních názvů pro choroby rostlin není oslaben ani sílící internacionalizací odborného názvosloví. Naopak, k upevnění významu národních názvů chorob paradoxně přispívá i okolnost, že vědecké názvy patogenů jsou průběžně měněny, nezdědka velmi radikálně, v důsledku pokroku v poznání znaků a vlastností organismů a měnících se názorů na jejich klasifikaci v hierarchickém taxonomickém systému. A tak protívahou měnícímu se vědeckému názvosloví fytopatogenních organismů jsou, či by měly být ustálené národní obecné názvy chorob.

O účelnosti českých názvů nejsou pochybnosti. Nicméně i při zřejmém posouzení je zřejmé, že mnohé názvy byly zvoleny nahodile a názvosloví jako celek nevytváří logický systém. Výsledkem dosavadního spontánního vývoje jsou vedle příhodných názvů i názvy nesprávně orientující, které spíše brání, než aby napomáhaly poznání choroby a vzájemnému dorozumívání. Je tomu zejména v těch případech, kdy jsou pro jednu chorobu používána různá jména nebo jeden název je používán pro několik chorob s rozdílnou etiologií.

Vývoj českého názvosloví chorob rostlin

Období do roku 1847

O tom, jaké české názvy byly používány pro choroby rostlin před tím, než byla známa jejich podstata a příčiny, nás informují staré české spisy pocházející z období do poloviny 19. století. Jde o texty, které byly sepsány dřív, než Pasteur prokázal nesprávnost teorie spontánního novotvoření a de Bary a další podali přesvědčivé důkazy o tom, že některé houby parazitující na rostlinách jsou původci chorob a to, co bylo dříve považováno za metamorfovanou šťávu vyhrzlou na povrch nemocných rostlin (povlaky, kupky), jsou vlastně struktury parazitujících hub.

Nutno však připustit, že je obtížné, ne-li nemožné, z dobových názvů uváděných ve starých spisech usoudit, ke které z dnes známých chorob se vztahují. Můžeme se totiž většinou opírat jen o popis příznaků, což samozřejmě zdaleka k přesné identifikaci nepostačuje. Navíc, popis příznaků ve starých spisech nezřídka chybí nebo je neúplný či nesrozumitelný.

Období 1848–1921

Po roce 1848 se zintenzivňovalo úsilí o vytvoření vědeckého a odborného názvosloví pro nová vědní a hospodářská odvětví. Odborné názvosloví se vytvářelo či dotvářelo pod cizím vlivem, zvláště německým (Cuřín 1964).

Podobně jako u botanické, zoologické a mineralogické terminologie jsou i začátky rostlinolékařského cílevědomého úsilí o tvorbu českého názvosloví spjaty s J. S. Preslem (1791–1849). Ve svém spise „Počátkové rostlinosloví“, který zahrnuje anatomii, morfologii a fyziologii rostlin, pojednává v článku devátém na 27 stranách (312–334) o chorobách rostlin. Preslovo pojednání je dokladem o stavu znalostí o chorobách rostlin v polovině 19. století, kdy fytopatologie byla zajetí doktríny naturfilozofie, která byla ovládána jednak teorií o samoplození, jednak představou, že choroba je výsledkem městnání (nahromadění) a disharmonie šťáv (mízy) vlivem kteréhokoliv z kosmických, pozemských, organických nebo mechanických faktorů. Spis je cenný pro pochopení obsahu dobových termínů vztahujících se k chorobám a škůdcům rostlin.

Vzhledem k rozsahu probrané látky (od teratologie, vlastních chorob z příčin vnějších i vnitřních přes živočišné škůdce až po vliv toxických látek), ale i k formálnímu uspořádání textu a výstižnému výkladu pojmů, lze Preslův text z roku 1848 považovat za první český učební text o rostlinolékařství. Baudyš (1929) za první česky psanou učebnici o ochraně rostlin označil spis Peterův, který však byl vydán až o 34 let později.

Stav českého názvosloví chorob a škůdců rostlin v 80. letech 19. století je zachycen ve spise, jehož autorem je „učitel přírodověd a hospodářství při hospodářské spolu vinařské škole ve Znojme“ Em. C. Petera (1882). V úvodu uvádí, že k sepsání rukopisu použil spisů Čelakovského, Klikových, Kurrových (českých přírodovědců), Sorauerových, Kühnových aj. (německých fytopatologů).

Spis si kladl za cíl „poučit hospodáře o různých přírodních zjevech, které povstávají z nepříznivých poměrů půdy, působením atmosférických vlivů, zraněním rostlin, působením jevnosubných rostlin cizopasných, tajnosubných rostlin příživných atd.“ na zemědělských plodinách i lesních dřevinách.

Svým obsahem i použitou terminologií představuje Peterův spis mezičlánek mezi koncem předvědecké a začátkem vědecké éry rostlinolékařství. V Peterově spise se setkáváme s názvy chorob a poruch dnes již neznámými či nesrozumitelnými, ale i těmi, které jsou dnes běžnou součástí českého rostlinolékařského názvosloví.

O stavu českého názvosloví na začátku 20. století se lze poučit jednak z nepublikovaných učebních textů věnovaných chorobám kulturních rostlin Bubáka (1911), které se zachovaly v rukopisné podobě, jednak z učebnice Smoláka (1913) pojednávající jak o chorobách, tak i škůdcích. Smolák v úvodu své učebnice určené „pro střední školy hospodářské se zřetelem k potřebám zemědělců“ charakterizuje českou fytopatologickou terminologii jako dosud neustálenou. Jak zdůrazňuje, „bylo nutno na některých místech tvořit si nové názvy“. Na rozdíl od Peterova spisu z roku 1882 je terminologie použitá v textech Bubáka (1911) a Smoláka (1913) velmi blízká současnému názvosloví chorob.

Období 1922–1966

Po vzniku Československa v roce 1918 byla ustavena „Fytopatologická komise Svazu pro zemědělské a zemědělsko-průmyslové výzkumnictví v Praze“. Fytopatologická komise (která v tehdejší pojetí zahrnovala problematiku chorob, škůdců i plevelů), se po několik let soustavně zabývala fytopatologickým názvoslovím. Kladla si za cíl „zavést pro choroby a škůdce rostlinné jednotná a správná označení, která by byla jediné platná a používána jak v rostlinné patologii deskriptivní, tak i praktické“ (Straňák 1922). Jednotlivé termíny byly posuzovány po stránce věcné i jazykové. Po několika „čteních došlo ke konečné úpravě textu, který pak byl uveřejňován v časopise Ochrana rostlin (Smolák 1948). Postupně vyšlo názvosloví chorob a škůdců obilnin (Straňák 1922), chorob brambor (Kutín, 1923), chorob a škůdců chmele (Blatný 1926), chorob ovocných kultur (Smolák 1929, 1930, 1932) a chorob zeleniny (Smolák 1932, 1933).

Po válkou zaviněné odmlce byla v roce 1948 v rámci komise pro ochranu rostlin nově ustavena „subkomise pro fytopatologické názvosloví“. Subkomise vypracovala názvosloví chorob virových (Smolák 1950) a názvosloví řepných škůdců (Dlabola 1950).

Když Smolák (1948–1950) hodnotil výsledky více než 25 let trvající činnosti fytopatologické komise na úseku názvosloví, stěžoval si, že „naše názvoslovná práce nepronikla všude, jak bychom si přáli. Přijaté termíny nezachovávali ani někteří fytopatologové, kteří pro ně v komisi hlasovali. Vznikaly nové názvy, anebo přijaté byly všelijak popleteny“. Nejednost byla pozorována zejména „v nomenklatuře rží obilných ... a také ve fytopatologii lesnické“.

Pokud bychom z dnešního pohledu kriticky posuzovali výsledky práce fytopatologické názvoslovné subkomise v letech 1922–1950 (Smolák, 1984, 1950) a hledali podněty pro revizi názvosloví připravovanou v současnosti, stojí za zmínku tyto skutečnosti:

- Nedospělo se k formulaci pravidel pro tvorbu českého názvosloví. Není tedy zřejmé, která věcná jazyková hlediska byla v letech 1922–1950 uplatňována při výběru doporučených názvů.
- Nebyla zdůrazněna potřeba důsledného odlišení českého názvosloví chorob od názvosloví patogenů.
- Bylo konstatováno, že „snaha zavést, pokud možno, pro každou parazitní houbu český název, je sice chvályhodná, ale naráží na nemalé překážky a bude sotva proveditelná do všech důsledků“.
- V názvoslovné komisi by měl mít vedle rostlinolékařských odborníků své místo i znalec českého jazyka.

Novák (1959) v kapitole o symptomatologii publikované v prvním díle Zemědělské fytopatologie se zabývá vzájemným vztahem mezi symptomy a nomenklaturou chorob. Poukazuje na existenci symptomatologických názvů chorob rostlin (odvozených z příznaků chorob) a etiologických názvů (označujících chorobu přímo jménem původce nebo pojmenováním od původce odvozeným). Diskutuje o přednostech a nevýhodách obou nomenklatur. Závěrem konstatuje, že „nomenklatura chorob se často neshoduje ani se symptomy, ani s původcem a mnohé názvy jsou používány spíše ze zvyklosti než z vědeckého opodstatnění. Ovšem nevhodné názvy se neudrží jen ze zakořeněné tradice, ale i z nedostatku dobrých názvů nových“.

Období 1967–1990

V roce 1967 byla odborem vědy a výzkumu Ministerstva zemědělství ustavena „Ústřední komise pro odborné zemědělské a lesnické názvosloví“. Její součástí byla i stálá návrhová komise pro fytopatologii a ochranu rostlin. Z původně široce koncipovaného záměru se podařila realizovat jen menší část, a to terminologický slovník obsahující 1613 termínů z virologie s ruskými, německými, anglickými, francouzskými a španělskými ekvivalenty (Bojňanský 1971). Ústřední komise pro zemědělské a lesnické názvosloví a sekretariát při Ústavu zemědělských a potravinářských informacích v Praze ukončily svoje aktivity v roce 1990.

Období po roce 1990

V prvních letech po listopadovém převratu v roce 1990 byla většina času a úsilí rostlinolékařů ve výzkumu, školství a státní správě věnována personální restrikci a organizování restrukturalizace pracovišť, dále pak přípravě zákona o rostlinolékařské péči a čtyř navazujících vyhlášek. Po schválení zákona a vyhlášek v roce 1996 a 1997 bylo možno upřít pozornost na řešení dlouhodobějších a zdánlivě méně atraktivních úkolů. Dne 26. 3. 1998 schválilo plénum ORL ČAZV v Brně cíle revize a standardizace české rostlinolékařské terminologie.

Následně Kúdela. (1999) zpracoval studijní informaci shrnující podklady pro revizi českého názvosloví chorob a poruch rostlin. Oponovaná byla fytopatologem doc. Dr. J. Benadou, CSc., a PhDr. M. Roudným z Ústavu pro jazyk český, AV ČR. V úvodní části je věnována pozornost rozboru dosud používaného českého názvosloví chorob rostlin a jejich původců. Autor dochází k závěru, že české názvosloví pro mikrobiální původce chorob není účelné vytvářet, vystačí se s jejich vědeckými názvy. Hlavní pozornost je věnována významu, vývoji a charakterizaci českého názvosloví chorob, poruch a poškození. Je pojednáno jednak o typech názvů podle nocionálnosti (pojmovosti), počtu slov v sousloví, slovtvorného základu a hláskové obměny substantiv tvořících součást názvů, jednak o významové specifikaci slovtvorných prostředků. Je předložen návrh názvoslovných modelů, které jsou využitelné při revizi současného názvosloví a stanovení pravidel pro tvorbu a používání českých názvů chorob a poruch rostlin. Obsahem deseti příloh je seznam publikovaných českých názvů pro fytopatogenní houbové organismy, přehled českých dobových názvů pro choroby rostlin od začátku 16. století do začátku 20. století, etymologie a význam slov sněť, rez, ruda a námel.

PRAVIDLA PRO REVIZI, TVORBU, KODIFIKACI A POUŽÍVÁNÍ ČESKÉHO NÁZVOSLOVÍ CHOROB, PORUCH A POŠKOZENÍ ROSTLIN

Článek I

Východiska

1. (a) Pro charakteristiku každé jednotlivé choroby, poruchy a poškození je podstatné jednak jakými příznaky se na rostlině projevuje, jednak co je její příčinou.
 - b) Pro pojmenování původců virových, viroidových, fytoplazmových, bakteriálních a houbových chorob je závazné mezinárodní vědecké názvosloví.
 - (c) Pro názvy chorob, poruch a poškození rostlin a jejich příčin nebylo doposud závazné mezinárodní názvosloví vytvořeno.

Poznámka: V roce 1999 jmenovala Mezinárodní společnost pro fytopatologii (International Society for Plant Pathology – ISPP) zvláštní Komisi pro obecné názvy chorob rostlin (Committee for Common Names of Plant Diseases – ISPP-CNN). Cílem je vydat seznam mezinárodně schválených obecných názvů chorob rostlin v angličtině.
 - (d) České názvy fytopatogenních virů, viroidů, bakterií, fytoplazem, oomycet a hub nejsou součástí oficiálního českého rostlinolékařského názvosloví.

2. Tvorba národních názvů chorob, poruch a poškození je v pravomoci národních orgánů příslušné země. Vzhledem k významu angličtiny v mezinárodních stycích je nezbytností, aby každý zvolený český název byl ekvivalentní s příslušným oficiálním anglickým názvem.

Článek II

Zásady

1. Český název vyjadřuje hlavní či charakteristický syndrom či symptom choroby, poruchy a poškození. Upřednostňují se symptomatologické názvy před názvy etiologickými, názvy odvozenými od místa prvního nálezu (např. holandská nemoc jilmů), antropomorfními názvy (např. černá noha) nebo tzv. názvy značkovými (jako je např. X-choroba broskvoně).
2. Stejný nebo obdobný symptomatologický název ve formě substantiva a shodného adjektivního přívlastku nelze u jedné a téže hostitelské rostliny použít pro etiologicky odlišnou chorobu, poruchu či poškození. Lze jej však použít u odlišných hostitelských rostlin.
3. V českém názvosloví jsou přijatelná cizí slova (mezinárodní slova, tj. společná většině kulturních národů) za předpokladu, že nebudou narušeny slovtvorné zvyklosti češtiny.
4. Při tvorbě názvosloví chorob se respektuje skutečnost, že vedle monoetiologických (monofaktoriálních, monokauzálních) chorob a poruch existují choroby a poruchy polyetiologické (polyfaktoriální, polykauzální, komplexní).

Poznámka: Komplexní choroby nebo poruchy jsou výsledkem interakcí více než jednoho biotického faktoru (např. komplexy nematod – virus/bakterie/houba), interakcí více než jednoho abiotického faktoru (např. náhlé odumírání rostlin způsobené kombinací vysoké půdní vlhkosti a vysoké půdní a/nebo vzdušné teploty) nebo interakcí biotických a abiotických faktorů (např. bakterie – nízké teploty) působících souběžně nebo v určité posloupnosti.

Příkladem komplexní choroby je: chřadnutí a předčasné odumírání dřevin

5. Vyskytuje-li se u jednoho hostitelského druhu několik různých patogenů, které způsobují na rostlinách shodné nebo podobné příznaky choroby, které mají shodnou nebo podobnou etiologii a k jejich potlačení se používají stejná nebo podobná ochranná opatření, lze pro ně použít jeden sdužený název choroby.

Poznámka: Příkladem názvu sdužené choroby je „padání klíčnicích rostlin“ nebo „krčkové a kořenové hniloby“.

6. Součástí oficiálního českého názvosloví chorob, poruch a poškození jsou jednak úplné názvy, jednak neúplné názvy.
7. Úplný název se vytváří pro ty choroby, poruchy a poškození určitého druhu rostliny, které jsou natolik hospodářsky významné, že je proti nim nutné uplatňovat preventivní a (nebo) přímá ochranná opatření, případně z dalších rozličných důvodů se stávají častým objektem zájmu nejen specialistů, ale i širší odborné veřejnosti včetně pěstitelů. Pro úplný název je charakteristické, že substantivum názvu vyjadřuje syndrom či symptom choroby. Úplný název se tvoří podle modelu popsaného v článku III.
8. Neúplný název se vytváří pro ty choroby, poruchy a poškození určitého druhu rostliny, které nenaplnují charakteristické znaky uvedené v bodu II 7, ale na území České republiky se vyskytují, nebo by se potenciálně mohly vyskytovat, a mohly by být proto mylně zaměňovány s jinými chorobami, poruchami či poškozeními. Pro neúplný název je charakteristické, že v něm chybí substantivum vyjadřující syndrom či symptom choroby (mimo jiné např. i proto, že spolehlivý vnější příznak se vůbec nevytváří). Neúplný název se tvoří podle modelu popsaného v článku IV.

Příklad uplatnění neúplného názvu:

K patogenům jahodníku patří Arabis mosaic virus (ArMV), řazený mezi karanténní objekty. Je to jeden z pěti nepovirů, o nichž je známo, že mohou infikovat jahodník a v polních podmínkách způsobovat choroby projevující se silným poklesem vitality. Ve střeoevropských podmínkách představuje ArMV zatím jen potenciální hrozbu. Český úplný název pro virózu, kterou tento virus způsobuje, není třeba vytvářet; vystačíme s neúplným názvem.

Článek III

Model pro úplný název

1. Pro choroby a poruchy rostlin je charakteristické syntaktické tvoření jejich názvů. Každý úplný název je tvořen souslovím (skupinou slov), jehož základem je substantivum, k němuž je připojen shodný adjektivní přívlastek a neshodný substantivní přívlastek v genitivu.

Příklad: virová zakrslost pšenice

2. Substantivum, které je základem názvu, vyjadřuje charakteristický syndrom či symptom choroby nebo poruchy. Většinou to jsou odvozeniny od jmen přídavných (např. bronzovitost, kadeřavost, zakrslost aj.), podstatných (např. hniloba, mozaika,

rakovina) a od sloves (např. chřadnutí, vadnutí aj.). Je žádoucí, aby slovní vyjádření syndromu či příznaku choroby nebo poruchy bylo v souladu se symptomatologickou terminologií.

4. Shodný adjektivní přívlastek, který stojí před substantivem, specifikuje obecný význam substantiva. V některých případech se substantivum obejde bez adjektivního přívlastku. Naproti tomu v jiných případech se uplatní jeden, dva až tři postupně se rozvíjející přívlastky. Přívlastky ve většině případů upřesňují příznak choroby či poruchy. V některých případech přívlastek naznačuje příčinu choroby či poruchy.
 - (a) K diferenciaci infekčních chorob se používají tyto adjektivní přívlastky: virový, viroidový, fytoplazmový, bakteriální. U chorob způsobených oomycetami a houbami, jichž je největší počet, se přívlastek specifikující tuto skupinu chorob vynechává.
 - (b) Pokud je u houbové choroby jeden z adjektivních přívlastků odvozen od vědeckého druhového názvu patogena, může se použít buď název anamorfy, nebo teleomorfy.
 - (c) U abionóz (nověji abiotikóz) se použije buď obecný přívlastek abiotický či neinfekční, nebo specifikující přívlastek, který naznačuje, který z abiotických faktorů je příčinou poruchy (např. mrazový, chladový, sluneční, polutantní apod.).
 - (d) U polyetiologických chorob a poruch je použit adjektivní přívlastek „komplexní“.
5. Neshodný substantivní přívlastek v genitivu, který stojí za substantivem, specifikuje hostitelskou rostlinu, případně skupinu hostitelských rostlin, na níž se poškození, porucha nebo choroba vyskytuje.

Článek IV

Model pro neúplný název

1. Neúplný název infekční choroby je tvořen vědeckým názvem patogena a zkráceným názvem hostitelské rostliny.
Příklad: *Arabidopsis mosaic virus* na jahodníku.
2. Neúplný název poruchy nebo poškození zahrnuje označení příčiny a zkrácený název postižené rostliny.
Příklad: nedostatek dusíku u bramboru.

Článek V

Zkracování oficiálních názvů v odborném textu

1. Po uvedení úplného názvu infekční choroby může být v dalším textu název zkracován tak, že ubude shodný adjektivní přívlastek specifikující skupinu patogenů (např. virový, viroidový, bakteriální nebo fytoplazmový) nebo ubude neshodný substantivní přívlastek v genitivu specifikující hostitelskou rostlinu.

Příklad různých podob zkracování názvu choroby:

oficiální úplný název:	<i>bakteriální spála růžovitých rostlin</i>
zkrácené názvy:	<i>spála růžovitých rostlin</i> <i>spála</i>

Článek VI

Kodifikace názvosloví

1. (a) Za oficiální české názvosloví chorob, poruch a poškození rostlin se považuje soubor názvů abiotických poruch, virových, viroidových, prokaryotických (fytoplazmových a bakteriálních) a houbových chorob určité hostitelské rostliny nebo příbuzných hostitelských rostlin, který byl schválen a doporučen k užívání příslušným orgánem odboru rostlinolékařství České akademie zemědělských věd.
 - (b) Názvosloví vstupuje v platnost dnem zveřejnění v běžně dostupném odborném zemědělském periodiku s uvedením data schválení příslušným orgánem odboru rostlinolékařství ČAZV.
2. (a) Po schválení a publikování revidovaného názvosloví podle článku V, odstavce 1 a 2, je možné nové dílčí doplňky, úpravy a změny zavádět jen na základě schválení odborem rostlinolékařství České akademie zemědělských věd.
 - (b) Zdůvodněné návrhy doplňků, úprav a změn oficiálního českého názvosloví chorob a poruch rostlin může podat člen nebo skupina členů odboru rostlinolékařství ČAZV.
 - (c) Předsednictvo Odboru rostlinolékařství ČAZV je povinno periodicky informovat veřejnost v odborných zemědělských časopisech o všech změnách v názvosloví chorob, poruch a poškození rostlin, k nimž dalo za určité období souhlas.

Datum schválení odborem rostlinolékařství ČAZV: dne 29. 6. 2004

KRITICKÉ POZNÁMKY K NĚKTERÝM NOVĚ NAVRŽENÝM ČESKÝM NÁZVŮM CHOROB ROSTLIN

Názvosloví je nedílnou součástí odborné terminologie a na názvy chorob se vztahují požadavky, jimž má každý termín vyhovovat. Jsou to: významová průzračnost (srozumitelnost, jasnost), systémovost (jednotlivé termíny jsou součástí soustavy vnitřně členěné podle určitých pravidel), ustálenost, jednoznačnost a přesnost, nosnost (spektrum využitelnosti za určitých podmínek) a mezinárodnost. Z hlediska potřeb oboru vystupuje do popředí požadavek specifičnosti terminologie, zejména její účelnost a nosnost. Z pohledu jazykovědného se klade důraz na to, aby se nový termín shodoval s lexikální strukturou češtiny. Požadované vlastnosti termínů jsou ideálem, který však v praxi není vždy snadné naplnit (Hauser 1980).

Nežřídka se požadavky na odborný termín mohou vylučovat, např. vlastnost průzračnosti a mezinárodnosti. V terminologii se někdy používají určité typy slovních složenin nebo sousloví, která nejsou v obecném jazyku běžná (viz např. názvy nutričních poruch rostlin). Děje se tak v zájmu systémovosti terminologie, tj. vlastnosti, aby slovtvornými prostředky (určitými typy složenin nebo sousloví) bylo vyjádřeno sepětí s jinými termíny v systémovém uspořádání, a to v soulase s příslušným systémem pojmovým. Jinak řečeno, v praxi nelze zcela eliminovat existenci termínů, které se proti některému z terminologických požadavků prohřešují, ale přesto mohou dobře sloužit svému pojmenovávacímu účelu.

Požadavek jednoznačnosti odborného termínu, jako je pojmenování choroby u rostlin, je obtížné skloubit s požadavkem, aby pojmenování bylo krátké. Z Pravidel pro revizi, tvorbu, kodifikaci a používání českého názvosloví chorob, poruch a poškození rostlin (dále jen PRAVIDLA) vyplývá, že nejkratší úplný název choroby je tříslavný (čl. III PRAVIDEL). První slovo naznačuje buď kategorii příčinného agens, nebo upřesňuje příznak narušeného zdraví, druhé slovo specifikuje příznak narušeného zdraví, třetí slovo specifikuje rod hostitelské/postižené rostliny. Problémy nastávají, když pro dosažení jednoznačnosti názvu nevystačíme se třemi slovy. Konečný název má proto v řadě případů podobu kompromisu: mezi jednoznačností a stručností názvu; mezi srozumitelností názvu a mezinárodností; mezi odborností názvu a lexikální strukturou češtiny; mezi tradicí názvu a systémovostí názvosloví jako celku.

K nejčastějším výhradám lektorů

Seznamy chorob a škůdců rostlin (dále jen SEZNAM) obsažené v této publikaci byly podrobeny lektorování, na němž se podílelo 11 odborníků. Předložili celkem více než 120 věcných připomínek a několik desítek upozornění na různé nepřesnosti, např. ve vědeckých nebo anglických názvech. Na věcných připomínkách pracovali autoři spolu a granty písemné reakce a akceptované připomínky lektorů zahrnuli do předloženého SEZNAMU. Některé návrhy lektorů byly v rozporu se schválenými PRAVIDLY. Nicméně, žádný z lektorů změny v PRAVIDLECH nenavrhol.

- Ad 1 Problém názvů viróz

Největší počet věcných připomínek lektorů byl zaměřen na názvy abiotických poruch, poškození a poranění (abiotikóz) rostlin a na názvy virových chorob rostlin, a to nepochybně proto, že nově navržené změny představují hlubší zásah do dosavadních zvyklostí. Nově navržené názvy abiotických poruch a poškození mají s názvy viróz společné to, že je obtížné až nemožné najít charakteristický příznak, který by v souladu s PRAVIDLY mohl být základem úplného pojmenování narušeného zdraví rostliny.

V takových případech je možným řešením použití neúplného názvu (článek IV). U viróz se nabízí možnost použití modelového názvu, např. *Arabid mosaic virus* na jahodníku.

- Ad 2 Problém názvů abiotických poruch poškozená a poranění (abiotikóz)

Pokud se abiotická porucha a poškození na určitém druhu rostliny projevuje příznaky, které jsou více méně výstižné, mělo by uplatnit úplné standardní jméno, např. *N-deficientní blednutí listů révy*. Pokud typické příznaky poruchy neexistují, nebo když se u určitého druhu rostliny vyskytuje několik zcela odlišných příznaků majících společnou příčinu, je účelné použít neúplný název (v němž chybí charakteristický příznak). Příkladem může být název v podobě *B-deficientní porucha révy* nebo v podobě *nedostatek boru u révy*.

- Ad 4 Problém neobvyklých tvarů substantiv a adjektiv

Za neobvyklé až brusičské byly některými lektory označeny např. termíny: suchost – suchostní; horkost – horkostní, slanost – slanostní; krupobitní; vysokoteplotní – nízkoteplotní. Jde o slova, jejichž substantiva případně i adjektiva jsou uvedena v čtyřdílném Slovníku spisovného jazyka českého (1960–1971). V hovorovém jazyce nejsou běžná, ale uplatňují se v odborné terminologii. Rozhodně nejde o novotvary zasluhující si hanlivé přirovnání k nepodařeným výtvarům jazykovědců z dob národního obrození usilujících o tříbení českého jazyka. Bylo by škoda, kdyby tato slova nebyla využita v názvech chorob rostlin.

- Ad 5 Problém adjektiv odvozených od anamorfních nebo teleomorfních hub

V názvech chorob rostlin se v řadě případů nevyhneme tomu, abychom pro diferenciaci chorob či poruch nevyužili adjektivum odvozené od rodového vědeckého názvu patogenního agens.

Pokud jsou známa obě stadia houby, tj. anamorfní a teleomorfní, vzniká otázka, které stadium houby se má stát součástí názvu choroby.

Bylo možno se domnívat, že přednost by měl mít název teleomorfního stadia, neboť se jeví být větší zárukou jednoznačnosti a ustálenosti než název amorfního stadia. Oponenti však upozornili na to, že přednost by se měla dát adjektivům odvozeným z rodového názvu houby v anamorfní podobě před rodovým názvem houby v teleomorfním stadiu, a to v těch případech, kdy je již název s anamorfním rodovým názvem zaveden (např. *moniliová hniloba*), nebo když název s anamorfním rodovým názvem je zvukomalebnější (např. dát přednost názvu *rizoktoniová hniloba* před *thanatephorová hniloba*).

- Ad 6 Problém: tradiční nesystémové názvy *versus* nové systémové názvy s problémem synonymních názvů

Bylo doporučeno, aby k názvu virová neštovičnost slivoně byl v závorce uveden výraz „šarka“, protože pod tímto názvem je tato viróza popisována u nás i ve světě.

Lze se domnívat, že není účelné prodlužovat životnost názvů, které nejsou v souladu PRAVIDLY v předkládaném SEZNAMU, tj. v publikaci, která má mít dlouhodobější trvání. Návaznost revidované nomenklatury na nomenklaturu starou by mohly po určitou dobu zabezpečit časopisecké publikace.

Literatura

- Baudyš, E. (1929): Hospodářská fytopatologie. Díl I. Nákladem Spolku posluchačů zemědělského inženýrství na Vysoké škole zemědělské v Brně. Brno.
- Blatný, C. (1926): Nomenklatura chorob a škůdců chmele. Ochr. rostl. 6, 1926: 134–138.
- Bojňanský, V. (1971): Česko-slovenský terminologický slovník z fytopatologie a ochrany rostlin. Virologie. ČSAZ – ÚVTI, Praha.
- Bubák, F. (1911): Choroby kulturních rostlin. A. Dvořák, Tábor. (Rukopisné záznamy přednášek)
- Cuřín, F. et al. (ed.) (1964): Vývoj českého jazyka a dialektologie. Státní pedagogické nakladatelství, Praha.
- Dlabola, J., Drachovská, M., Kočmíd, V. (1950): Názvosloví řepných škůdců. Ochr. rostl. 23: 251–256.
- Hauser, P. (1980): Nauka o slovní zásobě. Státní pedagogické nakladatelství, Praha.
- Huxley, A. (ed.) (1992): The new Royal Horticultural Society Dictionary of Gardening. Vol. 1, 2, 3, 4. The Macmillan Press Limited, London.
- Dostál, J. (1990): Nová květena ČSSR. 2. díl. Academia, Praha.
- Kůdela, V. (1999): České názvosloví chorob rostlin. ÚZPI, Praha. Stud. inform., Ř. Rostl. výř.; R. 1999, č. 3.
- Kutín, A. (1923): Nomenklatura chorob bramborových a jejich původců. Ochr. rostl. 5: 27–28.
- Novák, J. B. (1959): Symptomatologie. In: Baudyš, E., Benada, J., Špaček (eds): Zemědělská fytopatologie. Díl 1. Obecná část. 1959: 398–458. ČAZV ve Státním zemědělském nakladatelství, Praha.
- Rehm, S. (ed.) (1994): Multilingual Dictionary of Agronomic Plants. Kluwer Academic Publisher, Dordrecht.
- Petera, J. S. (1882): Choroby rostlin. Nákladem knihkupectví I. L. Kobrova.
- Poštolková, B., Roudný, M., Telor, A. (1983): O české terminologii. Academia, Praha.
- Slavík, B. et al. (eds) (1988–2004): Květena České republiky. Díl 1–7. Academia, Praha.
- Smolák, J. (1913): Rostlinná pathologie. Unie, Praha.
- Smolák, J. (1929): Názvosloví chorob ovocných kultur. I. část (choroby fyziologické, bakteriosy, a choroby mosaikovitě či virové). Ochr. rostl. 9: 90–92.
- Smolák, J. (1930): Názvosloví chorob ovocných kultur. II část (mykosa). Ochr. rostl. 10:163–165.
- Smolák, J. (1932): Názvosloví škodlivých činitelů ovocných kultur. III. část (škůdcové živočišní). Ochr. rostl. 12: 89–93.
- Smolák, J. (1932): Názvosloví chorob kultur zelinářských. I. část (choroby fyziologické, virové a bakteriózy). Ochr. rostl., 12: 138–139.
- Smolák, J. (1948): Ve zmatku fytopathologického názvosloví. Ochr. rostl. 21: 43:46.
- Smolák, J. (1950): Fytopathologické názvosloví. Názvosloví viros. Ochr. rostl. 23: 248–250.
- Sraňák, F. (1922): Fytopathologické názvosloví. Ochr. rostl. 2: 45–46.

